

УДК 37.042.1

КОНДРАШОВ Микола Миколайович,

кандидат педагогічних наук, методист,
автотранспортний коледж ДВНЗ «Національний
технічний університет», м. Кривий Ріг
e-mail: kondrashovmm@ukr.net

МЕНЕДЖМЕНТ ЗНАНЬ ЯК ТВОРЧИЙ ПРОЦЕС

У статті розкриваються основні положення менеджменту знань як важливої складової фахової підготовки майбутніх учителів, сутність понять «менеджмент знань», «управління якістю менеджменту знань», структура змісту, види менеджменту знань, форми і методи його реалізації.

Ключові слова: менеджмент знань; процес реалізації менеджменту знань; процес управління якістю знань.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У Національній доктрині розвитку освіти України говориться, що освіта «є стратегічним ресурсом поліпшення благополуччя людей, забезпечення авторитету і конкурентоздатності держави на міжнародній арені» [1, с. 137]. Сьогодні необхідно професійно мобільний фахівець у різних сферах діяльності. Мобільність його базується на здатності до моделювання професійного успіху, до самоосвіти і саморозвитку, на вмінні швидко орієнтуватися в потоках нових знань, готовності до різноманітних видів діяльності, програванню професійних ролей, швидкого прийняття рішень і високої відповідальності за їх наслідки.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Управлінському аспекту підготовки педагогічних кадрів присвячені роботи дослідників В. Афанасьєва, Л. Гаєвської, К. Гнезділової, Г. Єльнікової, Л. Калініної, О. Касьянкової, В. Лазарева, А. Майорова, Д. Новикова, В. Маслова, О. Орлова, Г. Попова, Н. Тализіної, П. Третьякова, К. Ярьсько та ін. Серед зарубіжних науковців, які розробляли проблему управління освітою, підготовкою кадрів особливий інтерес представляють роботи С. Бернарда, Р. Дафта, Е. Єлліота, Р. Левіса, Р. Макклєндона, Г. Мініцберга, Періса Дж. Скатта, А. Тума, А. Файоля.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати про потребу в новій системі управління процесом засвоєння предметних знань, що забезпечує наявність різних підходів до розв'язання порушеної проблеми і спроб віднайти, окреслення умов, від яких залежить її успішність, с тим, щоб використати предметні знання не тільки як джерело інформації, але і як засіб управління процесом творчого становлення особистості сучасного вчителя.

Проблема полягає в тому, щоб забезпечити єдність усіх аспектів менеджменту знань як засобу професійного становлення майбутніх учителів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне проведеним дослідженням, слід замітити, що питання менеджменту знань як важливої ланки фахової підготовки майбутніх учителів висвітлено в незначній кількості наукових досліджень. Біля того, особливості можливостей його реалізації у навчальному процесі потребує більш детального дослідження, зумовлюють необхідність самоорганізації студентів, пошуку форм і способів його активізації в практиці ВНЗ.

Метою статті є обґрунтування теоретичних основ менеджменту знань як творчого процесу професійного становлення студентів, пошук форм і методів його активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичною основою стратегії підготовки майбутніх учителів в умовах університетської освіти є концепція самореалізації особистості в активній навчальній діяльності. У зв'язку з модернізацією вищої освіти актуальність набуває проблема менеджменту знань майбутніх фахівців, пошук технологій розвитку студента як суб'єкта навчальної діяльності.

У вирішенні цієї проблеми О. Леонтьєв і С. Рубінштейн відводили важливу значущість усвідомленої активності, яка забезпечує досягнення запланованих цілей, і самореалізації, що спрямована на забезпечення психічними засобами процесу досягнення позитивного результату.

Методологічно значущим є твердження Н. Тализіної про необхідність організації діяльності, що адекватна цілям навчання і специфіці засвоєних знань [2, с. 10–14]. Це твердження є підґрунтям формування суб'єктної позиції за концепцією залучення студентів до діяльності (В. Рогачов). Залучення до діяльності – це особистісний стан стосовно діяльності, яка об'єднує в собі об'єктивний і суб'єктивний компоненти. Об'єктивним

компонентом є власна діяльність особистості, а суб'єктивним компонентом – відношення особистості до цієї діяльності [3, с. 10].

Навчальна діяльність вирізняється базовими характеристиками: 1) ціннісно-орієнтаційної спрямованістю структури, яка об'єднує мотиви, цілі й завдання; 2) умовами здійснення; 3) системою способів і тактичних прийомів; 4) плануванням; 5) способами прийняття рішення; 6) перевіркою результатів; 7) функціями; 8) змістом; 9) формами організації. Її специфіка обумовлюється такими чинниками: особистісними якостями суб'єкта, специфікою об'єкта, власним змістом і двоспрямованістю, тобто її об'єктами одночасно є особистість студента і навчальний предмет. Вона здійснюється в суб'єкт-суб'єктній взаємодії та реалізується в ситуаціях організації та управління пізнавальною діяльністю студентів, у зв'язку з чим означені чинники співвідносяться з: а) характером взаємодії; б) характером організації діяльності; в) предметно-професійною компетентністю викладача; г) характером спілкування [4].

Педагогічна практика у різних типах навчальних закладів свідчить про те, що великі резерви, в цьому плані, має управлінський аспект пізнавального процесу, оптимізація педагогічного впливу на процес професійного становлення майбутніх учителів, розвиток творчого потенціалу кожної особистості. У науковій літературі поняття «управління» розглядається як процес прийняття та реалізації управлінських рішень і як інформаційний процес тобто процес постійного руху інформації за напрямками і зворотними зв'язками у процесі управління, зокрема управління пізнавальною діяльністю студентів. Процес управління навчальною діяльністю – це система управлінських дій викладача по досягненню цілей професійної підготовки майбутніх фахівців.

Менеджмент знань студентів обумовлює постійне удосконалення змісту, форм, способів організації і управління навчальною діяльністю. «Управління - це діяльність, що спрямована на реалізацію рішень, організацію, контроль і оцінку досягнутих результатів [5, с. 498].

Управління навчальною діяльністю – це усвідомлення регулювання діяльності, відношень і поведінки студентів, що забезпечує якість їх професійної підготовки і формування готовності до успішної професійної праці.

Менеджмент знань – динамічний процес впливів на ефективність пізнавальної діяльності, які передбачають:

- двоаспектність цілепокладання навчального процесу, засвоєння теоретичних основ менеджменту і реалізації індивідуальних стратегій професійного розвитку майбутніх учителів;
- використання новітніх досягнень науки і передового професійного досвіду в навчальному процесі;
- за допомогою управлінських дій викладача активізацію пізнавальної позиції студентів і їхню потребу в самоуправлінні пізнавальної діяльності;
- надання своєчасної допомоги і психологічної підтримки кожному учаснику навчальної діяльності, які її потребують;
- створення емоційно сприятливого середовища для прояву творчих здібностей і креативних дій студентів по досягненню проєктованих цілей навчання;
- гармонізацію інтелекту і емоцій у навчальній діяльності з метою активізації управління і самоуправління, підвищення якості навчальних досягнень майбутніх фахівців.

Менеджмент знань – це комплекс управлінських дій по організації пізнавальної діяльності, управлінню і самоуправлінню оволодінням професійними знаннями, уміннями, навичками, розвитком і саморозвитком професійних і особистісних якостей майбутніх фахівців у процесі навчання для продуктивної професійної діяльності та її організації в самостійній професійній практиці.

Менеджмент знань студентів слугує основою якісного оволодіння програмним матеріалом, технологіями навчальної діяльності, прийомами моніторингу розвитку професійних якостей, знань, умінь і навичок, досягнення запланованих результатів навчальної діяльності.

Менеджмент знань полягає у здійсненні процесу планування, організації, мотивації та контролю пізнавальної діяльності студентів з метою ефективного та результативного виконання навчальних завдань. Результативність цього процесу відображає наскільки

вдалося досягти поставлених цілей. Активність – це спосіб досягнути власних мрій та задовольнити власні потреби. Дії – це створення нових освітніх продуктів

Процес управління якістю підготовки студентів до успішної професійної діяльності – це комплекс взаємопов'язаних дій, що виконуються в певній послідовності й спрямовані на розв'язання конкретних проблем та досягнення поставлених цілей. Результатом менеджменту знань є формування нових знань про навчальний предмет і його роль у професійному становленні майбутніх фахівців.

Менеджмент знань – це процес постановки і досягнення цілей за допомогою мобілізації розумової праці, інтелекту, мотивів поведінки студентів, за допомогою методів активізації управлінських дій; як спеціальний вид управління пізнавальної діяльністю, заснований на взаємодії викладача і студентів; як уміння добиватися поставлених цілей, використовуючи знання, інтелект, мотиви поведінки інших людей; як управлінська функція, як галузь професійного знання, що забезпечує можливість успішно здійснювати професійні функції.

Функції менеджменту знань об'єднують у себе планування, організування, мотивування, контролювання і оцінку результативності освітнього процесу в підготовки майбутніх фахівців до успішної професійної діяльності. Активізація менеджменту знань стимулює роботу по оволодінню способів набуття нових знань і навичок роботи з інформацією, самостійного мислення; формування професійної компетентності, інформаційної культури.

Названі функції управлінських дій викладача і забезпечення умов, які підвищують їх ефективність, позитивно впливають на активізацію менеджменту знань студентів. Ці функції дозволяють викладачу стати посередником у:

- проясненні студентами власних пізнавальних інтересів і потреб у навчальній роботі;
- організації і сприйнятті пізнавального процесу;
- наданні кожному студенту можливості самореалізації [6];
- збереженні сприятливого емоційного фону в спілкуванні;
- виявленні можливих труднощів навчально-пізнавальної діяльності і професійному становленні студентів;
- демонстрації досягнутого результату навчання.

Управлінські функції викладача допомагають:

- виробити норми спілкування і характер дидактичної взаємодії;
- знайти нову ідею, перспективу пізнання;
- виявити власну особистісну позицію кожному студенту;
- створити ситуацію успіху в навчанні;
- прояснити перспективи професійного становлення майбутніх фахівців.

Механізм управління формується сукупністю методів впливу викладача на студентів, їх стосунків у процесі фахової підготовки, забезпеченням функціонування всіх видів діяльності керуючих й керованих, тобто тих, хто є учасником процесу професійного становлення майбутніх фахівців. Керівництво здійснюється через рольову діяльність, спрямовану на реалізацію прийнятих рішень.

Механізмом управління навчальної діяльності є зворотній зв'язок у системі «викладач – студенти». Завдяки зворотного зв'язку забезпечується динаміка навчального процесу. Реалізується його основна ціль – активізація менеджменту знань як важлива ланка професіоналізму сучасного фахівця.

Менеджмент знань – це усвідомлення регулювання навчальної діяльністю, відношень і поведінки студентів, що забезпечує професійне становлення студентів. Процес менеджменту знань – це система управлінських дій викладача по досягненню дидактичних цілей. Об'єктом менеджменту знань є навчальна діяльність, яка спрямована на оволодіння загальними способами навчальних дій і способів рішення навчальних задач з метою їх професійного розвитку. Менеджмент знань має складну структуру (див. рис. 1).

Менеджмент знань об'єднує у своєму змісті: управління процесом засвоєння знань; оволодіння способами пізнавальних дій; обробкою прийомів і способів оволодіння навчальними програмами, алгоритмом навчальних дій; змінами інтелектуальних здібностей суб'єкта навчальної діяльності.

Менеджмент знань передбачає створення оптимальних внутрішніх і зовнішніх умов для успішного формування особистості фахівця, раціонального використання освітніх

технологій і виховних можливостей викладання, всіх видів форм і методів навчально-пізнавальної діяльності.

Рис. 1. Структура менеджменту знань

Менеджмент знань розглядається як творчий процес послідовних управлінських дій викладача, спрямованих на створення продукту навчання. Цей процес реалізується на основі принципів:

- диференційованості змісту навчальних завдань, який передбачає своєчасну діагностику рівнів готовності студентів до навчально-пізнавальної діяльності; розроблення системи різнорівневих навчальних завдань; стимулювання пізнавальної активності; створення ситуацій успіху, реалізації психологічної підтримки і педагогічної допомоги кожному учаснику навчального процесу;

- зростання інтелектуального навантаження, що дозволяє працювати в «зоні ближчого розвитку» студента і керувати його навчальною діяльністю;

- планомірного перетворення викладача в пасивного учасника процесу навчальної діяльності студентів;

- переходу від контролю до самоконтролю навчальної діяльності, що є не тільки критерієм успішності в управлінні навчальною діяльністю, але і показником суб'єктності майбутнього фахівця, його спрямованості на професійне становлення.

Процес засвоєння знань об'єднує в собі концептуально-аналітичну, емоційно-почуттєву, а не тільки інформаційну ланку навчання. Це обумовлює єдність і взаємозв'язок когнітивних і поведінських реакцій як основу професійного успіху на шляху досягнення цілей професійної підготовки. Управлінські дії викладача мають бути спрямовані на вирішення задач:

- корекція, удосконалення знань, вмінь, навичок;
- розвиток і зміна установок на процес навчання;
- адекватне формування «Я-концепція» фахівця.

При вирішенні цих задач важливо забезпечувати єдність практичної підготовки студентів і розвиток їх професійної свідомості. Студент як майбутній фахівець має бачити себе як теоретик і як практик одночасно.

Менеджмент реалізується через систему форм і методів, спрямованих на управління освітніми процесами і пов'язаних з умінням використовувати силу самоуправлінських дій, умінням активізувати зусилля на досягнення запланованого результату у вигляді освітнього продукту. Основою цих форм і методів є здатність до підтримки вольових зусиль і внутрішньо напруженого стану особистості.

Менеджмент знань обумовлює активність пізнавальних дій студентів у навчальному процесі і його реалізація можлива за допомогою ситуаційних методів, серед яких особливу роль виконує моделювання подієво-рольових ситуацій.

Моніторинг якості менеджменту знань свідчить, що різноманітність форм і методів активізації процесу засвоєння знань забезпечує: підвищення пізнавальної активності і самостійності дій студентів, культури дидактичної взаємодії в системі «викладач - студенти»; розвиток принципів самоуправління; використання набутих знань у формуванні професійних якостей, навичок і свідомості майбутніх фахівців.

Управлінські зусилля викладачів спрямовані на забезпечення реальної структури управління пізнавальною діяльністю в процесі навчання і забезпечення взаємодії всіх освітніх

процесів у професійному становленні майбутніх учителів, визначення об'єктів управління і призначення суб'єктів діяльності. Використання комплексу форм і методів активізації менеджменту знань студентів орієнтовано на:

- економне використання навчального часу;
- формування власної системи поглядів і положень на розвиток професійної свідомості студентів;
- системне використання особливостей управління і самоуправління в процесі навчальної діяльності;
- розвиток творчих здібностей, вмінь приймати рішення в нестандартних умовах за допомогою активних і інтерактивних методів навчання;
- формуванні і закріплення вмінь активізації знання для підвищення інтелектуального рівня вмінь студентів.

Менеджмент знань реалізується через різні форми і методи, які активізують позицію студентів у навчальному процесі. До них належать: метод аналізу конкретних ситуацій, які моделюють на заняттях зразки педагогічної діяльності; метод дискусії – вільного обміну судженнями; метод полеміки як спосіб утвердження власної точки зору; метод «круглого столу» як спосіб колективного розв'язання метод «мозкового штурму» (мозкової атаки) як пошук групового розв'язання проблемних ситуацій і стимулювання творчої активності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; метод тренінгу як активний спосіб усвідомлення і закріплення знань і властивостей, що слугують підґрунтям активної професійної позиції майбутніх учителів філологічних спеціальностей; метод ділової гри, коли навчальна інформація передається за допомогою сценарію й визначених правил гри; метод рішення навчальної проблеми; метод зустрічі «за круглим столом», який дозволяє слухати різні точки зору фахівців з обговорюваної проблеми;

Підґрунтям цих методів є подієво-рольова ситуація, яка здійснюється в різних формах і різними методами та забезпечує, з одного боку, формування позитивної мотивації й установки на професійну діяльність, а з другого – активізацію самоорганізації майбутніх фахівців, їх установку на формування індивідуального стилю управління власної пізнавальної діяльності.

Висновок. Від ступеня участі студентів у навчальній діяльності залежить результативність їх підготовки до успішної професійної діяльності. Тільки в діяльності здійснюється усвідомлення необхідності професійного успіху, індивідуальних можливостей і здібностей, проектування студентами власної траєкторії розвитку готовності до успішної професійної діяльності, яка є важливою ланкою менеджменту знань. Менеджмент знань як творчий процес має значні можливості в підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Список бібліографічних посилань

1. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти, 7–9 жовтня 2001 року / Редкол.: В.Г. Кремень (гол. редкол.), В.О. Зайчук, В.П. Романенко. Київ: ЗАТ НІЧЛАВА, 2002. 230 с.
2. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний (психологические основы). Изд. 2-е, доп. и испр. М.: Изд-во МГУ, 1984. 345 с.
3. Рогачев В. В. Педагогические условия включения старшеклассников в социальную деятельность: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ярославль: ЯГПУ им. К. Д. Ушинского, 1994. 20 с.
4. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. СПб.: Питер, 1999. 416 с.
5. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: учеб. пособие для вузов / под ред. В. А. Сластенина. М.: Академия, 2002. 576 с.
6. Конопкин О.Я. Общая способность к самореализации как фактор субъектного развития. Вопросы психологии, 2004. № 2. С. 127–135.

References

1. II All-Ukrainian Congress of Education Workers. October 7–9. (2001). In V.G. Kremen (head of the Ed.), V.O.Zaichuk, V.P. Romanenko (Ed.)/ Kyiv: JSC NICHLAWA, 2002. 230 p. (in Ukr.).
2. Talyzina, N.F. (1984) Management of the process of mastering knowledge (psychological foundations). Edition 2, supplemented and amended. Moscow: Moscow State University Press, 1984. 345 p. (in Rus.).
3. Rogachev, V.V. (1994). Pedagogical conditions of inclusion of senior pupils in social activity: the author's abstract (PhD dissertation) *Theses*. Yaroslavl: K.D.Ushinsky YASPU, 1994. 20 p. (in Rus.).
4. Rean, A.A., Kolominsky, Ya.L. (1999). Social Pedagogical Psychology. St. Petersburg: Peter, 416 p. (in Rus.).
5. Slastenin, V.A., Isaev, I.F., Shiyonov, E.N. (2002). Pedagogy: Textbook. manual for universities. In V.A. Slastenin (Ed.). Moscow: Academy, 576 p. (in Rus.).
6. Konopkin, O.Ya. (2002). General ability to self-realization as a factor of subject development *Questions of psychology*, 2, 127–135. (in Rus.).

KONDRASHOV Mykola,
PhD in Pedagogy, Methodist,
Motor Vehicle College of State Technical University "National Technical University",
Kryvyi Rih city
e-mail: kondrashovmm@ukr.net

KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A CREATIVE PROCESS

***Abstract.** The article reveals the main provisions of knowledge management as an important component of vocational training for future teachers, concretizes the essence of concepts: "knowledge management", "knowledge quality management", content structure, types of knowledge management, forms and methods of its implementation.*

***Introduction.** The analysis of the scientific literature confirms the need for a new system for managing the quality of knowledge assimilation, which ensures their use not only as a source of information, but also as a way of managing the process of the creative formation of the personality of the modern teacher.*

The problem is to ensure the unity of all aspects of knowledge management as a way of professional development of future teachers. The issues of knowledge management as an important link in the special training of future teachers are covered in a small number of scientific studies. Its implementation in the learning process requires a more detailed study of the various aspects of student self-organization.

***Purpose** consists in justifying the theoretical foundations of knowledge management as a creative process of professional development of students, the diversity of forms and methods of its activation in the practice of university.*

***Results.** Knowledge management is considered as a creative process of professional development of future teachers in the system of university education. The complex of administrative actions on organization of cognitive activity of students, management and self-management by mastering professional knowledge, skills, development and self-development of professional qualities of future teachers in the process of training is substantiated. The set of functions is characterized (awareness of one's own cognitive interests and needs in the teaching work, giving each student the opportunity to realize himself, maintaining a favorable emotional background in communication, identifying possible difficulties in teaching and cognitive activity and professional development of students, demonstrating the result achieved) and principles, methods and forms of activation of knowledge management.*

***Conclusion.** The degree of participation of students in educational activity depends on the effectiveness of their preparation for successful professional activity. Only in activity is realized the necessity of professional success, individual opportunities and abilities, designing by students of the self-developed trajectory of development of readiness for successful professional activity, which is an important link in knowledge management. Knowledge management as a creative process contains great opportunities for the preparation of competitive specialists.*

***Keywords:** knowledge management; process of implementing knowledge management, and the process of managing; quality of knowledge.*

Одержано редакцією 28.11.2017
Прийнято до публікації 05.12.2017